

Վիրգիլ ակնարկել ուզած է իւրոն Տրո-
վայի զինադրօշին, որ կաթնտու խող մ'էր:
Ահա ինչ որ ինծի ներեալ է, կը յարէ
Հեղինոս, քեզի յայտնել:

Գիտե՛լ ինչ ալ չներեն Պարկայք Հեղինեայ,
Եւ ոչ խօսել տայ թոյլ կրօնեանն ինձ Հերա:

Այս պաշտօնական յայտնութենէն վեր-
ջը, Հեղինոս մտերմօրէն յոյժ կարեւոր
խորհուրդներ կու տայ քննեկալին. ինչ
որ ազգականի մը ներեալ էր, եւ Հեղի-
նոսի նման փորձ եւ պատուաւոր մարդու
մը պարտականութիւնը:

Կը զգուշացնէ յատկապէս իտալական
մերձակայ եզերքէն հեռուէն նաւարկել:

Այլ դու փութա խոյս տուր ի բաց ի յերկրէս
Եւ յաւտոնեան ի մօտակայ ծովեզերք
Որ ի մերմէ թանան ծովէս, փախիր գերծ.
Անդ ամենայն ուրեք բնակեալ Հելլէնք չարք.
Եւ նարիկեան Լոկրեաց կանգնեալ կան պա-
[տուարք:

Եւ Պուլթրոտէն մինչեւ Նէպոլիս բո-
լորացած երկայնուղի ծովագնացքին վե-
րաբերեալ մանրամասն տեղեկութիւններ
տալէն յետոյ, չմոռնայ կ'ըսէ, Կումական
Սիրիլլային դիմելու:

Եւ ի նմանէ խնդրեալ պատգամ քեզ անգիր,
Բանալ ըզշուրթն, եւ ամբարձեալ ըզձայն իւր
Կանխապատում քեզ զիրսն առնել մըտադիր:
Նա պատմեսցէ զիտալական ազգըս քեզ,
Եւ զհանդերձեալ պատերազմացդ ասպարէզ,

Որ ինչ մընայ կրել քեզ արկածըս վըշտաց,
Եւ յորոց գերծ լիցի քեզ խոյս տալ ի բաց.
Եւ բարեպաշտ մեծարանաց քոց ի ճահ,
Քեզ ընկալցի նա աշողակ ի դից ոահ:

Եւ պատկառելի քահանան իր վերջին
հրաժեշտը տալով եւ յաջողութիւն մաղ-
թելով իր քննեկալին:

Այսքան ինչ քեզ ազդել կարեմ. երթ դու օն,
Եւ գմեծն ամբարձ արդեամբ յեթեր զիւրոն:

Վիրգիլիոս, Ապոլոնի խորադէտ գու-
շակին բերնով եւ դարերը կանխելով,
տուած եղաւ իրեն ի պատիւ քսան դար
վերջը կազմակերպուելիք ծովապտոյտին
կակապատում ուղղորդարքը = l'Itinera-
rio della Crociera Virgiliana, որ
յառաջապէս լոյս տեսած էր իտալ. Ակա-
դեմիային խնամքով, եւ որուն պատճէնը
Ենէականին Գ. երգին վերածումը հարկ
է նկատել:

Եւ տարբեր կերպով ալ կարելի էր:
Վասն զի եօթը տարուան մէջ կատարածը
Աքուիլէա նաեւ պարտաւոր էր տանել.
հինգ օրուան մէջ լրացնել: Որպէս զի
Հոկտեմբեր տասնըհինգին, այսինքն Վիր-
գիլիոսի ծնանելուն տարեդարձին օրը, ըզ-
բօսաշրջիկները հանդիսատես գտնուէին
Կապիտոլիոնի սրահին մէջ, ի ներկա-
յութեան իտալիոյ իմաստուն Արքային եւ
կորովի Վարչապետին, Լատին քերթողա-
հօր տիեզերատօնակ եւ պաշտօնական փա-
ռաւորութեան:

(Շար.)

Փրոֆ. Լեւոն Սիւրեղեան

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Երկրաբանական զանազան շրջանները
երկիրս կազմաւորող ու զայն աստիճա-
նաբար իր կատարելութեան գոգը նետող
դարամիջոցներն են, որոնց իւրաքանչիւրը
իր տիեզերական բաժինը բերելով նա-
խորդին բերածին վրայ, բնութեան կու
տան յաւիտենական գոյութեան չորս զար-
գացման կատարելութիւնը, չորրորդական
շրջանին՝ մարդուն երեւումը պսակուած:

Միլիոնաւոր դարերու նախ անշունչ
ու յետոյ շնչաւոր գոյութեանց յաջորդող
նախամարդը գլուխ գործոցն է Նախա-
խնամութեան արուեստին իր գեր-կատարե-
լարեալ համար, որ անշատաբար ար-
տայայտող արուեստի յայտնութիւննե-
րուն հաւաքական Եւն է: Որոնց իւրա-
քանչիւրը ձեւի մէջ տարբեր իսկ առա-
քելութեան մէջ նոյն՝ մին միւսին տրա-
մաբանական շարունակութիւնն է, յաջոր-
դը նախորդին լիովին արտայայտուելու
համեմատական անկարողութենէն ծնած:
Արուեստը նախամարդուն ծնունդովը
ծնած՝ ցեղերու հոգեկան ընդունակութիւնը
ու անոնց մտային տարողութիւնը կշա-
ղատող տարրն է:

Հին, դեռ աղամական շրջանի ժողո-
վուրդներու ոմանց բով շարքը զգեստա-
ւորման անհրաժեշտութեան տեղը բռնած,
արուեստի նախաքայլը կու տար գեղե-
ցիկի գերակշռող ձկտումով: Բնագոյրէն
զգացուած պէտք մը որ ժամանակի աղա-
ւաղիչ շունչին տակ հոգւոյ սննդաբու-
թեան անմիջականութիւնը պիտի դառնար:

Նախապատմական շրջաններուն տիրող
զծագրական առաջին գործերը չեն գիտ-

ցուիր թէ երբ սկսան. ոչ մէկ շօշափելի
փաստ կայ զանոնք ժամանակագրող: Սա-
կայն Լապլանեան եղջերուներու շրջանէն
(չորրորդական շրջան) մնացած ասոնց վազ-
քը ներկայացնող նախնական գծագրու-
թիւնները, քարի դարէն մնացած կենդա-
նիներու յառաջադիմութեան շեշտը կրող
գծագրութիւնները, կմախքներն են դարերը
որակող շրջաններու հետզհետէ եւ համե-
մատաբար աճող հոգեբանութեան:

Արդարեւ, մարդկային մտածելակերպի
եւ մըրոնողութեան ձեւափոխումը՝ որ կու-
տակուող դարերու աստիճանաբար աճումն
յեղաշրջեց՝ լեզուն միայն կրնայ նախորդը
յաջորդող նոր դարաշրջանը որակել: Տա-
րիները անզօր են տիրող մտայնութիւնը
կամ աշխարհայեացքը դէպ ի նոր տեսու-
թիւններ հակելով անոր իմաստը փոխելու:

Մարդկային ճարտարութեան այս նախ-
նական շրջանը դարերու թաւալումով իր
ստացած ձեւական յղկումը շարունակեց
մինչեւ այն կէտը, երբ բնութեան իշխան՝
նախամարդը, պէտքն զգաց շրջապատի եւ
իր գոյութեան պատճառ՝ աներեւոյթ ուժի
պաշտամունքէն: Սա նոր արշալոյսներու
եւ հոգեկան նոր վայելքներու շրջանն
եղաւ: Ճշմարիտ արուեստի թուականը՝
կրօնքի զաղափարով ծնած ու անոր հո-
գեպարար խորհրդովը ուռնացած:

Արուեստ եւ կրօնք փոխադարձ պարտը
մը ունին իրարու:

Կրօնքները արուեստի մէջ գտան զի-
րենք անմահացնող ու իրենց մայրամուտին
մէջ իսկ յաւիտենականութիւնը դիմագրա-
ւող մեծագոյն ազդակը (այսօր հին քա-
ղաքակրթութիւններու անհետացած կրօնք-
ները իրենց երբեմնի գոյութեան շեշտը
ունին արուեստի արտադրութիւններուն

զոր արուեստագէտին զգացողական դա-
րերէն սանտրուելով կ'արտաբերուի: Ու-
եթէ ճշմարիտ արուեստի մը կնիքը կրէ,
դիտողին վրայ պէտք է ձգէ գեղագիտա-
կան յաջողմ մը: Անոր գեղեցկագիտական
ճաշակին զոնակը պէտք է բանայ սրտի
աչքով կարենալ լսելու համար ճնշողու-
ներու երանութիւնը ու սիրոյ դայլայլը:

Գեղարուեստը արտայայտուած է հե-
րանաւական եւ քրիստոնեական երկու բազ-
մադարեան շրջաններու հովանիին տակ,
հակադիր ուղղութիւններով:

Առաջինը տուաւ ձեւական գեղեցկագի-
տութեան տիրական՝ արուեստի անկախ եւ
հեշտանքի դիւրավառ շրջանը, դիցաբանա-
կան հեշտորոք դրուագներով համեմուած:

Իսկ երկրորդը արուեստի այս նկարա-
գիրը յեղաշրջեց: Մարմնական գեղեցկու-
թեան նախասիրութիւնը քոյարկելով հո-
գեկանը փայփայեց: Ու այսպէս կրցաւ
անսանձ ազատութեան ու մեղկ վայելքի՝
նոր կրօնքի թովչանքը ազդել յափշտա-
կութեան այնքան ուժեղ եւ զօրաւոր թա-
փով՝ որ մինչեւ վերջին դարերու նկար-
չութիւնը դեռ քրիստոնէութեան հանդու-
ժող ու ներող պատմական անցքերը մեծ հա-
ւատքով պատկերացնող միջոցը եղած էր:

*
* *

Գեղարուեստի բոլոր յայտնութիւնները
երկու գլխաւոր բաժանման ենթակայ են՝
առարկայական եւ կերպարական:

Առաջինին կը պատկանին՝ ճարտարա-
պետութիւն, արձանագործութիւն եւ նը-
կարչութիւն, որոնք արտայայտուելու հա-
մար տարածութեան անհրաժեշտութիւնը
զգացող միջոցի արուեստներն են:

Իսկ երկրորդին՝ բանաստեղծութիւն եւ
երաժշտութիւն: Ժամանակի երկու ար-
ուեստները: Որոնք իրերը մին միւսին
կտեւեն պատմելու եւ հոգեկան որ եւ է
վիճակ մը շարժման մէջ գնելու առաւե-
լութեամբ կը գերազանցեն նկարչութիւնը
զոր հարթ մակերեսի մը վրայ գծերու եւ
գոյներու խաբկանքովը ստացած տարա-

ծութեամբ, կը շարէ իրերը մին միւսին
քով, դէպքի մը որ եւ է մէկ վայրկեանի
ազգեցութիւնը տալու բաւականութեամբ:

Երաժշտութիւնը սակայն, բոլորովին
հեռու մտային ըլլալէ՝ կ'անջատուի միւս
ճիւղերէն: Արուեստներու ամէնէն ենթա-
կայականը՝ միայն սրտի եւ զգացումի ա-
ռարկան ըլլալուն՝ չի կրնար զրականորէն
գծել ձգած տպաւորութիւններուն իմաս-
տը: Կը պակսի իրեն միւս արուեստներուն
ունեցած ինքնարտայայտութեան ֆօրմա-
նով երաժշտական գործ մը (երբ մանա-
ւանդ մեծ հեղինակի մէջ հոգեկան որ եւ
է վիճակ մը կ'արտայայտուի) մեկնու-
թիւններու տարափը սիրայօժար կ'ընդու-
նի, մինչեւ որ խօսքը անոր օգնութեան
հասնելով իմաստ որոշէ կամ ֆօրման շըր-
ջագծէ: Այս տեսակէտով, զգացումի այս
զրականութիւնը, արուեստներու ամէնէն
թերին է, հոգեկան էութիւնները ցնցող՝
կրքի եւ յուզման միակ արուեստը սա-
կայն: Շնորհալի բանաստեղծութեան մը
արտասանութիւնը կրնայ տպաւորիչ ըլլալ,
սակայն քափանցող եւ խորագրեցիկ՝ երբ
համարժէք եղանակով մը զայն երգուի:
Բանաստեղծութեան կը պակսի երաժշտու-
թեան ազդեղ ու ժգնութիւնը: Իսկ երա-
ժշտութեան ալ ձեւի շրջագիծը՝ ֆօրման:
Մին միւսին պակասը պարունակելով
զիրար լրացնող այս արուեստներու մա-
սին, շատ իրաւամբ ըսած է Ի. Թէն, թէ
«մօտաւոր ապագային պիտի նոյնանան»:

*
* *

Քաղաքակրթութիւնը հին ժողովուրդ-
ներու քով իր եղանակաւորումը կը ստա-
նայ արուեստով, որ համադրութիւնն է
ցեղերը կազմաւորող ու զանոնք բնորոշող
մտային եւ հոգեկան յատկութիւններուն:

Բայց արուեստ մը երբեք ինքնածին
կամ զուտ ցեղային չէ եղած, միշտ փո-
խառութեամբ սկսած է (եւ ինչ ինչ ցե-
ղերու քով ալ ստրուկ կերպով շարու-
նակուած): Յետոյ իւրաքանչիւրը զայն
ենթարկելով իր ցեղային նկարագրին, հետ-

զհետէ, ժամանակի հաշտեցուցիչ շունչին
տակ դարձած է սրտի եւ հոգիի համապա-
տասխան արուեստ մը: Ու այսպէս ծնունդ
առած են յունական, հռոմէական, եգիպտա-
կան, քաղդէական եւայլն արուեստները
(որոնց մեծամասնութիւնը կարելի չէ ժա-
մանակագրօրէն դասաւորել, քանի որ մէ-
կուն անկման դատապարտուած պահուն
միւսին արուեստը իր զագաթնակէտին հա-
սած էր եւ փոխադարձաբար): Եթէ իւ-
րաքանչիւրը մի առ մի վերլուծենք, պիտի
տեսնենք թէ յունականին ստնտուն եղած
է եգիպտականը, բիւզանդականին՝ հռո-
մէականը, հռոմէականին՝ յունականը եւ
այսպէս շարունակաբար: Յետոյ, դարերու
ընթացքին իւրաքանչիւրը կաղապարուե-
լով տիրող ցեղի նկարագրին հետ, դար-
ձած է անկէ փրթած երակ մը:

Անշուշտ մայր բնութիւնն ալ զգացումի
եւ մտքերու տարբերութեան մէջ իր դաս-
տիարակչական դերն է ունեցած, ըստ աշ-
խարհագրական դիրքերու բերման: Եւ այս
խարհագրական դիրքերու բերման է ցեղերու
պարագան արդէն ակներեւ է ցեղերու
եսականութիւնը պարփակող զրականու-
թեան մէջ ալ: Ուր լեռնական ժողովուրդ-
ներու բերնէն չենք լսած երբեք դաշտա-
գետիններու հեզասահ մեղեդին, եւ ոչ ալ
վերջիններէն ռազմաշունչ եւ խրոխտ բա-
նաստեղծութիւններ, զիւցազնավէպեր: Ա-
մէն ցեղ շրջապատի ազգեցութեամբ խմո-
րուած եւ զինքը շրջապատող բնութեան
հետ ներգաշնակուած է կատարելապէս:

Առանց բնութեան այս բարերար ազ-
դեցութեան, մտածելակերպի ու արտա-
յայտուելու նոյնութիւնը կամ նմանու-
թիւնը, տաղտկալի միօրինակութեան մը
համաճարակը պիտի ըլլար համայն մարդ-
կութեան մէջ:

*
* *

Համաշխարհային արուեստներու երկու
բեւեռները՝ Արեւելը եւ Արեւմուտը տար-
բեր ուղղութիւն, տարբեր ձկտում ունեցան:

Մարդկային քաղաքակրթութեան օր-
րան՝ Արեւելը, գոյնի, արեւի, խորհուրդի
եւ ներկայ հանճարներու դեռ նիւթ մա-
տակարարող երբեք չըմբռնուած երազա-
յին ու հեշտասէր կինը, աստուածային
պատգամներու սրբավայրը եղաւ ու աս-
տուածային լայնածաւալ ժամադրավայրը,
խորհրդապաշտութեան ամենամեծ ու ա-
մենախոր տկը, առասպելներու եւ հե-
քեթներու հայրենիքը:

Արեւմուտը՝ հինին մէջ դեռ արմատ-
ներ ունեցող օրուան քաղաքակրթութեան
տէրը, շեշտակի կեցուածք մը ունի իր
ներկան կանխող ու զինքը երկար դարեր
գոյնելով, ոճերով ու զարդարանքի ծո-
վածաւալ մօրիւնկով մնուցանող ծերա-
յամայր բնութեան սիրահար ու զայն խո-
րապէս զննող ժողովուրդներու հոյլ մը
տուաւ վառ երեւակայութեամբ ու քնա-
բերգական թոխչներով օժտուած: Անոնց
իւրաքանչիւր գործերուն մէջ այնպիսի
զգացում, հոգեկան խօսուէն եւ փայփայիչ
նկարագիր մը կայ որ դիտողին հիացում
կը պատճառէ: Հակառակ տիրող տափակ
ու միապաղաղ գոյներու եւ անծաւալ
դէմքերու:

Արեւելը հետապնդեց առաւելապէս
զարդանկարային (decorative) ու ոճա-
բանութիւնը (stylisation) որոնց շնորհիւ
ունեցաւ մեծ stilistներ սկսեալ եգիպ-
տացիներէն ու քաղդէացիներէն:

Եղաւ վեհ ճարտարապետութեան մէջ,
պոյնմանադրական՝ արձանագործութեան ու
նկարչութեան մէջ:

Իսկ Արեւմուտը հետապնդեց գծագրու-
թեան չափի, համեմատութեան ու ձեւա-
կերպի բացարձակ կատարելութիւնը,
կերպնկալ (plastique) արուեստը: Եղաւ
բնապաշտ արձանագործութեան եւ նկար-
չութեան մէջ:

(շար.)

ՋԱՐԵՅ ՄՈՒԹԱՅԵԱՆ